

Vlindertrends van hei tot bos, van duin tot grasland en tot stad

Recentelijk hebben we de algehele trend van de vlinders voor heel Nederland besproken, waarbij we een achteruitgang hebben laten zien van 60% sinds 1992. Deze afname is in drie fasen in te delen; een daling met 40% in de eerste 11 jaar, daarna een periode van 9 jaar met een min of meer gestabiliseerde trend, met tegenwoordig in de laatste 7 jaar weer een nieuwe daling (Vlinders 2021(2): 4-5). In dit artikel kijken we nader naar de trends van de karakteristieke soorten in de verschillende leefomgevingen in Nederland en zien dan opvallende verschillen.

Tekst: Ook voor dit artikel hebben we gebruikgemaakt van de 'AEX-methode' van het CBS om de ontwikkelingen in een soortgroep samen te vatten en die toegepast voor iedere leefomgeving (zie voor uitleg over Multi-Species Indicators in Vlinders 36(2): 4-5). De selectie van karakteristieke soorten per leefomgeving is gedaan door de mate van voorkomen in verschillende biotopen te berekenen en een vuistregel te hanteren (Van Strien et al., 2016).

Chris van Swaay
De Vlinderstichting
& **Martin Poot**
CBS

kwel. Veel tellers klagen bij ons over de achteruitgang in deze leefomgeving. In het begin van het meetnet waren grote stukken van de open duinen een eldorado met parelmoervlinders, heivlinders en veel andere soorten. Overigens gaat het met de vlinders die juist houden van duinstruweel (niet in de grafiek) goed: de vlindergemeenschap in de duinen verandert van soorten die houden van open grond en lage vegetatie in een gemeenschap van struweelminnende soorten.

Hei en stikstof

Het zal niemand verbazen dat het op dit moment van alle leefgebieden voor vlinders in Nederland op de heide het slechtst gaat met vlinders. Bijna alle karakteristieke soorten gaan achteruit, of het nu de soorten van droge heide (als heivlinder en kommavlinder) of van vochtige heide (als gentiaanblauwtje) zijn. De situatie van vlinders op de heide mag welhaast hopeloos heten, hoe mooi paars de heide deze nazomer ook kleurde. In onze vorige aflevering van deze reeks hebben we dit aan de hand van de heivlinder geïllustreerd en laten zien wat de relatie is met stikstofdepositie.

Duinen

Op de tweede plaats is het in de duinen kommer en

Bosvlinders

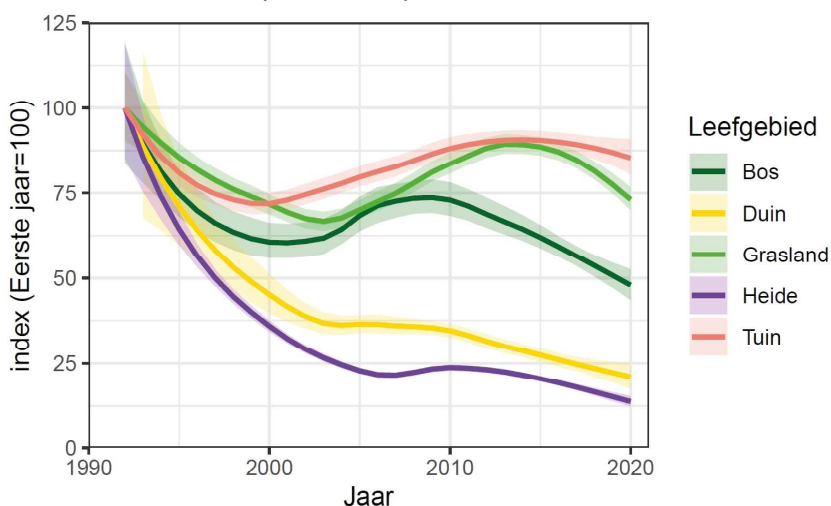
Ook over de bosvlinders schreven we recent. Met de vlinders die houden van hoog opgaand bos met open plekken en bosranden (als kleine ijsvogelvlinder en grote weerschijnvlinder) gaat het goed. Dat de indicator van bosvlinders niet sterker stijgt komt omdat de soorten van halfopen hakhoutbos, zoals bruine eikenpage en bosparelmoervlinder, het juist erg slecht doen (zie artikel over de bosvlinders: Vlinders 35(3): 13-15).

Graslandvlinders

Veel van de karakteristieke graslandvlinders weten nog steeds te overleven op wegbermen, agrarisch gebied zonder intensief beheer en natuureservaten. Een aantal soorten van deze groep laat weliswaar een flinke achteruitgang zien (bijvoorbeeld argusvlinder en zwartsprietdikkopje), maar met icarusblauwtje, oranjetipje en hooibeestje gaat het best goed. Daarmee doen graslandvlinders het gemiddeld nog steeds heel redelijk, al zijn ze vrijwel verdwenen van de pure intensief gebruikte agrarisch graslanden die het grootste deel van het agrarisch gebied en ook van het grootste deel van het totaal Nederlands landoppervlak uitmaken – waar ze tot het midden van de vorige eeuw massaal voorkwamen.

Stad en dorp

De tuinvlinders in stad en dorp laten een gemengd beeld zien. Natuurlijk zijn er al jaren in flinke delen van Nederland weinig kleine vossen, maar dat wordt gecompenseerd door stijgende aantallen van het boemblauwtje en bont zandoogje, die tegenwoordig in veel tuinen gezien worden.



Indicator van Nederlandse dagvlinders per leefgebied 1992-2020.

Meer of minder achteruit

Het gaat in alle onderzochte gemeenschappen slechter dan begin jaren negentig, met uitzondering van de struweelvinders in de duinen (niet in de grafiek), waarbij met name de 'open natuur' (vooral heide en open duin) het hardst achteruitgaat. Niet helemaal verwonderlijk, omdat juist dit soort gebieden gevoelig is voor stikstofdepositie. Al gauw gaat er meer gras en struweel groeien (een paar snelgroeiende soorten profiteren van stikstof en concurreren andere soorten weg) ten koste van open grond en diversiteit aan plantensoorten van lage vegetaties, waaronder soortspecifieke waard- en voedselplanten van vlinders. Ook in bossen zagen we al (Vlinders 35(3): 13-15) dat de soorten van hoog opgaand bos (die relatief ongevoelig zijn voor stikstofdepositie) het juist goed doen, en de soorten van open, laag hakhoutbos (dat juist wel gevoelig is voor stikstof) het juist slecht doen (aan de hand van de bosparelmoevler in Vlinders 35(4): 23-24).

In tuinen en parken in stad en dorp gaat het nog het minst slecht. Hier is met relatief kleine maatregelen (tegels eruit, een goed maaibeheer in het park) veel te bereiken. Gelukkig staan steeds meer tuineigenaren, boeren en beheerders van openbaar groen open voor een kleurrijkere berm met meer vlinders. Al is ook hier nog veel te bereiken.

Verandering

Samenvattend zien we de vlinderpopulaties in de verschillende leefomgevingen in Nederland in dertig jaar tijd flink veranderen. Waar je eerst naar heide en duin trok om grote aantallen en veel soorten vlinders te zien, zijn nu (zeker de hogere) bossen interessanter. Verdergaande klimaatverandering en de doorgaande stikstofdepositie op een te hoog niveau beloven weinig goeds voor de nabije toekomst, waarmee de vlindertrends die we nu al geruime tijd zien nog wel even aan zullen houden.

Foto's van boven naar onder: kleine ijsvogelvlinder, grote weerschijnvlinder, gentiaanblauwtje, heivlinder, kleine vos en bont zandoogje. Fotograaf: Chris van Swaay.

Literatuur

Strien, A.J. van, A.W. Gmelig Meyling, J.E. Herder, H. Hollander, V.J. Kalkman, M.J.M. Poot, S. Turnhout, B. van der Hoorn, W.T.F.H. van Strien-van Liempt, C.A.M. van Swaay, C.A.M. van Turnhout, R.J.T. Verweij en N.J. Oerlemans (2016). Modest recovery of biodiversity in a western European country: The Living Planet Index for the Netherlands. *Biological Conservation* 200: 44-50.

Van Swaay, C. & M. Poot (2020). Meetnet Vlinders: Bosvlinders. *Vlinders* 35(3): 13-15.

Van Swaay, C., R. van Grunsven & M. Poot (2020). Meetnet Vlinders: Bosparelmoevler. *Vlinders* 35(4): 23-24.

Van Swaay, C. & M. Poot (2021). Meetnet Vlinders: De Nederlandse vlinderstand. *Vlinders* 36(2): 4-5.

Van Swaay, C. & M. Poot (2021). Meetnet Vlinders: De heivlinder houdt niet van stikstof. *Vlinders* 36(3): 8-9.

